

УКРАЇНА

(19) **UA** (11) **113248** (13) **C2**

(51) МПК (2016.01)

G01N 27/48 (2006.01)

G01N 27/49 (2006.01)

G01N 33/18 (2006.01)

G01N 33/20 (2006.01)

C01D 13/00

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
УКРАЇНИ

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА ВИНАХІД

(21) Номер заявки: а 2015 11153	(72) Винахідник(и): Копілевич Володимир Абрамович (UA), Суровцев Ігор Вікторович (UA), Галімова Валентина Михайлівна (UA)
(22) Дата подання заявки: 13.11.2015	(73) Власник(и): НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ, вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ-41, 03041 (UA)
(24) Дата, з якої є чинними права на винахід: 26.12.2016	(56) Перелік документів, взятих до уваги експертизою: SU 1062590 A, 23.12.1983 SU 918838 A, 07.04.1982 Бобрешова О.В. Потенциометрическое совместное определение катионов натрия, калия и магния в водных растворах с использованием разработанного программно-аппаратного комплекса /О.В. Бобрешова, А.В. Паршина, Ю.Ю. Разуваев, К.Ю. Янкина // Сорбционные и хроматографические процессы. - 2012. - Т. 12. - Вып. 5. - С.693-701
(41) Публікація відомостей про заявку: 11.04.2016, Бюл.№ 7	
(46) Публікація відомостей про видачу патенту: 26.12.2016, Бюл.№ 24	

(54) СПОСІБ ВИЗНАЧЕННЯ НАТРІЮ У ВОДНИХ РОЗЧИНАХ

(57) Реферат:

Винахід належить до галузі аналітичної хімії. Визначення натрію у водних розчинах здійснюють способом прямої хронопотенціометрії через вимірювання потенціалу Na^+ -іонселективного електрода з частотою 4 кГц у порівнянні з хлорсрібним електродом, за методом багаторазових добавок в інтервалі зростання і стабілізації потенціалу від +450 до +600 мВ. Спосіб визначення натрію у пробах води різного природного і техногенного походження може використовуватись у необхідному для практики діапазоні вимірювань від 2,3 до 23000 мкг/см³ з відносною похибкою (до $\pm 16,4\%$ Na^+).

UA 113248 C2

Винахід належить до аналітичної хімії водних систем і спрямований на розробку засобів електрохімічного контролю параметрів природних і техногенних водних об'єктів навколишнього середовища за вмістом - металів та їх фонового моніторингу. Необхідність точного визначення концентрації натрію у воді зумовлена діючими нормативами вмісту іонів s-металів у воді джерел централізованого і нецентралізованого водопостачання для забезпечення її фізіологічної повноцінності, регламентованими від 2 мг/дм^3 до 200 мг/дм^3 , і у цьому діапазоні їх концентрацію потрібно надійно вимірювати [ДСТУ 7525:2014 Вода питна. Вимоги та методи контролювання якості. - К.: Мінекономрозвитку України. 2014. - 26 с; Державні санітарні норми та правила "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною" (ДСанПіН 2.2.4-171-10). Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12. 05. 2010, N 400. - Реєстр. 1 липня 2010 р. за N 452/17747].

Відомий спосіб визначення натрію у питній та неочищеній воді за допомогою атомно-абсорбційної спектроскопії шляхом розпилення розчину в повітряно-ацетиленовому полум'ї і визначенні на спектрофотометрі адсорбції світла за лінією спектра $0,3 \text{ нм}$; вимірювання виконують в розчинах з добавкою хлориду цезію для усунення заважаючих факторів [8.9. Определение натрия. ИСО 9964-2 // Фомин Г.С. Вода. Контроль химической, бактериальной и радиационной безопасности по международным стандартам. - М.: Изд. "Протектор", 1995. - С. 213-215]. Спосіб забезпечує достатню точність вимірювання у воді з концентрацією калію від 5 до 50 мг/л .

Недоліки наведеного вище способу-аналога у необхідності забезпечення вимірювань високовартісним обладнанням, специфічними реагентами і ацетиленом високої чистоти, а також тривалість і трудомісткість практичного здійснення, зокрема, постійного контролю лінійності градувального графіку в діапазоні $0,1-1 \text{ мг/л}$.

Описано також способи полярографічного визначення натрію у водному середовищі на ртутному крапельному електроді при потенціалі півхвилі в інтервалі від $-1,92$ до $-2,14 \text{ В}$ на фоні солей або гідроксидів тетралкіламонію [Иванов В.М., Семенов К.А., Прохорова Г.В., Симонов Е.Ф. Аналитическая химия элементов. Натрий. - М.: Наука, 1986. - С. 90-94].

Недоліки цього способу-аналога у наступному:

- використання як електрода ртуті, що вимагає особливих умов роботи;
- відсутність в аналізованому розчині інших лужних і лужноземельних металів, які будуть заважати визначенню натрію, оскільки їх потенціали півхвилі відрізняються від такого для натрію лише на $0,01-0,03 \text{ В}$.

Найбільш близьким за хімічною суттю і досягнутим результатом до винаходу, що передбачається, є спосіб потенціометричного визначення іонів натрію у водному розчині [АС СССР №1062590 Способ потенциметрического определения ионов натрия в водном растворе. G01N 27/48, Опубл. Бюл. №47, 23.12.83]. Суть способу полягає у визначенні концентрації іонів Na^+ у водному розчині, нейтралізованому добавкою аміаку до рН $8,5-10$, шляхом вимірювання потенціалу Na^+ -іонселективного електрода з наступним розрахунком за градувальним графіком в інтервалі концентрацій натрію від 10^{-4} до 10^{-7} М .

Недоліком прототипу стосовно способу, що заявляється, є:

- висока сумарна відносна похибка вимірювання концентрації Na^+ у природних водних об'єктах, яка може досягати $\pm 32 \%$ при $P=0,95$;
- ускладнення процесу відтворюваності результатів вимірювання за методом калібрувального графіка, що вимагає постійності умов проведення калібрування і вимірювань;
- обмежений діапазон прямого вимірювання концентрації натрію у воді порівняно з можливим вмістом іону в природних водах у кількості $10^{-3}-10^{-1} \text{ М}$.

Задача винаходу - створення способу визначення концентрації Na^+ у воді і водних розчинах в концентраційному інтервалі природних вод з сумарною відносною похибкою вимірювання до 20% .

Поставлена задача вирішується тим, що у пробах води та водних розчинах виконують вимірювання концентрації натрію через потенціал Na^+ -іонселективного електрода, що визначається способом прямої хронопотенціометрії, за методом багаторазових добавок.

В такому режимі вимірювання потенціалелектродної пари Na^+ -іонселективного електрода і хлорсрібного електрода з подвійним ключем реєструється з частотою 4 кГц і після його обробки встановлюються середні значення потенціалів протягом часу його стабілізації. При цьому усувається дрейф потенціалу, викликаний впливом зовнішніх факторів на електродну функцію іонселективного електрода, а отже зростає точність і правильність результатів вимірювання.

Порядок виконання вимірювання у пробах водних розчинів вмісту натрію будується відповідно до поетапного зростання і стабілізації потенціалу Na^+ -іонселективного електрода у вибраних умовах вимірювань (таблиця 1), а саме:

- визначають стабільний показник потенціалу для градувального розчину з мінімальною концентрацією діапазону вимірювання Na^+ -іонселективного електрода (ICE);
- визначають стабільний показник потенціалу для градувального розчину з максимальною концентрацією діапазону вимірювання ICE та будують лінійний градувальний графік по двох точках;
- аналізують досліджуваний розчин протягом заданого часу, що забезпечує визначення початкового потенціалу водного розчину, який містить іони Na^+ ;
- у розчин проби послідовно вносять добавку (дві або декілька добавок) стандартного розчину іонів Na^+ та визначають стабільні показники потенціалів проби з добавками;
- за встановленими значеннями потенціалів проби і проби з добавками та відомою масою введених добавок іону Na^+ розраховують масову концентрацію елемента.

Таблиця 1

Електрохімічні параметри вимірювання потенціалу
електрода ЭЛИС-212Na способом хронопотенціометрії

Вимірювання іонів	Інтервал концентрації Na^+ , мкг/см ³	Інтервал потенціалу, мВ	Орієнтовна тривалість вимірювання потенціалу, с
Na^+	2,3-2300	від +450 до + 600	60-180

Приклад 1. Визначення масової концентрації Na^+ у модельних розчинах.

Готують модельні і градувальні розчини 1, 2, 3, 4, 5 з відповідною концентрацією Na 0,23; 23,0; 230; 2300; 23000 мкг/см³ або це розчини NaCl з молярною концентрацією $1 \cdot 10^{-5}$, $1 \cdot 10^{-3}$, $1 \cdot 10^{-2}$, $1 \cdot 10^{-1}$, 1,0 М.

Для виконання вимірювань підготовлені до роботи вимірювальний електрод (ЭЛИС-212Na) і порівняльний електрод (хлорсрібний електрод з подвійним ключем) у електролітичній комірці опускають у 10 см³ градувального розчину 1 з мінімальною концентрацією Na^+ початкового діапазону вимірювання $1 \cdot 10^{-4}$ М, встановлюють на магнітну мішалку і вмикають режим помірного перемішування. Проводять вимірювання потенціалу електродної пари в режимі прямої хронопотенціометрії протягом 60 с (таблиця 1). За аналогічною процедурою продовжують вимірювання потенціалу Na^+ -іонселективного електрода в градувальному розчині 5. За одержаним значенням потенціалів будують лінійний калібрувальний графік.

У електролітичну комірку вносять 10,0 см³ модельного розчину з концентрацією $1 \cdot 10^{-3}$ М Na^+ (розчин 2), добавляють 0,02 см³ 4М розчину NH_4OH і виконують:

- вимірювання початкового потенціалу проби;
- до проби вносять при мінімальній зміні її об'єму першу добавку, що містить 230 мкг Na^+ та виконують вимірювання потенціалу проби з добавкою 1;
- повторюють аналогічні вимірювання потенціалів, поетапно збільшуючи масу добавки Na^+ (до п'яти добавок).

За одержаним значенням потенціалів Na^+ -іонселективного електрода у модельних розчинах 2, 3 виконують математичну обробку результатів вимірювання. У таблиці 2 наведені результати вимірювання концентрації натрію у модельних розчинах 2 і 3, відносні похибки для виконаних серій добавок до модельних розчинів. За результатами досліджень, наведеними в прикладі 1, встановлено, що відносна похибка вимірювання концентрації натрію не перевищує заданих винаходом меж (до $\pm 16,4$ % Na^+) у діапазоні концентрацій натрію від 2,3 до 2300 мкг/см³.

Таблиця 2

Параметри та похибки вимірювань натрію у модельних розчинах

Задана концентрація		Результати вимірювань						
		Режим	Потенціал μВ	Добавка		Виміряна концентрація		Відносна похибка, %
				Концентрація	Маса			
NaCl, моль/дм ³	Na ⁺ , мкг/см ³			NaCl, моль/дм ³	Na ⁺ , мкг	NaCl моль/дм ³	Na ⁺ мг/дм ³	
1•10 ⁻⁵	2,3	Розчин 1	+460					
1.0	23000	Розчин 1	+600					

Продовження таблиці 2

$1 \cdot 10^{-3}$	23	Проба	+486,4			$1,024 \cdot 10^{-3}$	23,6	2,4
		Добавка 1	+529,6	10^{-2}	230			
		Добавка 2	+543,2	10^{-2}	230			
$1 \cdot 10^{-2}$	230	Проба	+527,6			$0,836 \cdot 10^{-2}$	192,2	16,4
		Добавка 1	+550,2	10^{-1}	2300			
		Добавка 2	+554,9	10^{-1}	2300			

Приклад 2. У пробі природної води визначали вміст Na^+ через потенціал Na^+ -іонселективного електрода, вимірюваного способом прямої хронопотенціометрії, за методом багаторазових добавок, як описано у Прикладі 1, та порівнювали з результатами аналізу, одержаними за методом капілярного електрофорезу (Комарова Н.В., Каменцев Я.С. Практическое руководство по использованию систем капілярного електрофореза "КАПЕЛЬ". СПб.: ООО "Веда", 2006. - 212 с). Результати вимірювань наведено в табл.3.

Таблиця 3

Порівняння результатів вимірювання концентрації натрію у природній воді різними методами аналізу

Методи аналізу	Хімічний елемент	Результати вимірювання концентрації важких металів у воді, мкг/см ³			
		проба 1	проба 2	проби;	середнє значення
Капілярного електрофорезу	Na^+	48,0	49,90	42,8	46,9
Пропонований спосіб прямої хронопотенціометрії		43,5	38,2	47,7	43,1

За прикладом 2 встановлено співпадіння результатів вимірювання концентрації Na у зразках природної води, одержаних різними методами аналізу.

Запропонований спосіб визначення концентрації Na через потенціал Na^+ -іонселективного електрода, вимірюваного способом прямої хронопотенціометрії, за методом багаторазових добавок у пробах води різного природного і техногенного походження, може використовуватись у необхідному для практики діапазоні вимірювані, від 2,3 до 23000 мкг/см³ з відносною похибкою вимірювання концентрації натрію у заданому винаході інтервалі.

ФОРМУЛА ВИНАХОДУ

Спосіб визначення натрію у водних розчинах через потенціал Na^+ -іонселективного електрода у порівнянні з хлорсрібним електродом, який **відрізняється** тим, що вимірювання потенціалу виконують способом прямої хронопотенціометрії з частотою 4 кГц, за методом багаторазових добавок в інтервалі зростання і стабілізації потенціалу від +450 до +600 мВ.

Комп'ютерна верстка В. Мацело

Державна служба інтелектуальної власності України, вул. Василя Липківського, 45, м. Київ, МСП, 03680, Україна

ДП "Український інститут інтелектуальної власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601